

Мария Петрова Кърджиева

Резюме на трудовете, с които кандидата участва в конкурса

1. Монография - Приноси към проучването на историческото и фолклорното наследство на съртовската етнографска група. СТЕНО, 2022, ISBN 978-619-241-210-4

Вниквайки в дълбокото минало на нашия народ, във вековната българска култура, откриваме духа на нашите деди. Дух, който се предава от поколение на поколение чрез обичаите и празниците, които в своята същност и функция са живата памет за традиционния бит и култура на българина. Силата на паметта, за фолклорната традиция на нашия народ в различните периоди от развитието на страната ни има различна динамика и взаимодействия със социума като културен субект.

Промяната на битието, обвързано с непрекъснатото и бързо действие на исторически факти и събития, оказва фундаментално влияние за трансформирането, дори забравянето на цели обичайно-обредни комплекси, били част от нашия живот в недалечното минало. Минало, с основна своя характеристика на автентичност, свое житие, което днес можем само да възпроизвеждаме и интерпретираме.

Изложеният текст представлява монографично изследване за една малко известна местност в Провадийско, наречена Сърта. В търсене на „старината“ в днешното съвремие трудът предлага историографски данни и факти, обследва фолклорната традиция, представя танцови образци, използва разказа от първо лице и фотографията като автентичен носител на доказателството, че българската народна памет е силна.

Погледът в настоящото изследване е насочен към село Блъсково, Провадийско, като част от района на Сърта, и неговата фолклорна традиция. Основната цел е да се проследи до каква степен тя е запазена. За нейното осъществяване се очертават няколко задачи – преглед на писмени извори за направата на обща характеристика на местността Сърта; опит за етносна определеност на населението на село Блъсково; обследване на фолклорната традиция на селото; представяне на състоянието на танцовата традиция и нейната трансформация. Трудът е базиран на теренна изследователска работа, проведена в периода 2018–2021 година. Информаторите в разработката са на възраст между 48–86 години. Техните разкази са най-автентичните артефакти за фолклорните нрави на село Блъсково през годините. В някои части на изложението се цитират без редакция, за да може читателят да се докосне до духа на този край. В текста е използвана фотографията, като доказателство и допълнение на изложеното. Присъства част, в която изображението на снимката е носител именно на духовния заряд, който читателят сам ще усети и ще провокира размисли. Фотографската информация не е само изображение, а инструмент, който доказва и онагледява текста в изследването. Тя е част от наблюдението, като качествен метод в научното изследване. Осъществени са разговори с експерти – етнографи и специалисти

в областта на танца и музиката. Настоящият труд не претендира за пълнота и изчерпателност на изследването на фолклорната традиция на Сърта, поради факта, че се представя едно населено място, което към днешна дата е най-голямото в района и може да се каже, че е център на местността. Желанието на автора е материалът да провокира читателя (младия изследовател) към нови дирения в областта на фолклорната култура на българина. Днес е трудно да се открият чисти/автентични традиционни образци, но е необходимо да проследим тяхното състояние, доколкото са запазени и да ги съхраним с цел опазване на българската идентичност.

В Първата част на труда *Обща характеристика на района на Сърта* се дефинира наименованието, очертават се географските граници. Прави се опит за отговор на трудния въпрос - Кой са съртовци, от кога датира в историческите хроники население в местността Сърта? На базата на исторически и археологически артефакти, които дават основен профил, както на местността, така и на населението. Избран е принципът на хронологическо разделение на периоди, като се отбелязват нашествия и владетели. Представянето в началото на изследването на историографски данни и факти неминуемо, ще бъде от полза в частност за развитието на авторската теза, както и за бъдещи интердисциплинарни дирения (история, култура, етнография, хореология) с основна цел, да съхрани богатото минало на конкретния район.

Отговаря се и на въпроса - Кои особености преобладават днес в етническата характеристика на населението на Сърта – тракийски, славянски или прабългарски? Полемика, породена от динамиката в историческата съдба на района, изследователите я водят години наред, като в центъра поставят етнографската група на хърцоите. Заклучава се, че районът на Провадийския Сърт в историческата си съдба не се отличава коренно, от историята на други райони в България. Да, съществуват някой локални особености, като например различни етносни групи оставили своите следи, материални и духовни, но населението днес се именува „съртовци“, потомци на траки, славяни, прабългари, хърцои, Богове.

Втората част на изследването *Фолклорната традиция на Сърта (по материали от село Блъсково, Провадийско)* се представят данни за името, историята, битието и съхраняването на фолклорната традиция на село Блъсково, Провадийско. Село със своя история, свързана с района на Сърта. Любопитни и вълнуващи разкази и легенди за местности и наименованието на селото, специфики в обичайно-обредния календар, читалище, което днес е храм на българщината, и фотоси, носещи духа на времето.

Различните имена на селото говорят за неговата история и съдба през годините. Фактите сочат, че населението е имало късмет с добра управа по време на турското робство и още, че Цар Симеон Велики и Рашко Илиев Блъсков са две имена, запомнили се в историята със своите значими дела за България. Населението на селото може да се гордее, че се е именувало Симеоново в най-ранния период от своето съществуване и днес с името Блъсково носи вечния пламък на неугасващия възрожденски български дух.

В процеса на теренна работа се установи, че промяната на битието на населението е довело до изживяване на фолклорната традиция на тукашните съртовци. Информация се открива повече в писмени източници, в които е включено село Блъсково, и частични сведения се получават от днешните носители на фолклора, които продължават да пазят традициите във формат, отговарящ на съвременния начин на живот. Съществуват опити в последните години по отношение завръщане към фолклора, но това са отделни фрагменти, по-скоро свързани с християнската култура, отколкото с битовата култура на миналото.

Представените обичаи от село Блъсково, Провадийско, очертават един профил на празничния календар, чрез който може да се констатира, че фолклорната традиция на селото, макар и фрагментарно променена, е жива (Коледуване, Ивановден, Бабинден, Трифон Зарезан, Тодоровден, Каракуки, Лазаровден, Гергьовден, Пеперуда). В своята автентична среда е съществувала до 50– 60 години на XX век, след което се трансформира и се възпроизвежда сценично. Главна роля в нейното съхраняване днес играе Народно читалище „Развитие – 1903“. Изложена е историята на читалището, като се отбелязват важни дати и имена на хора, оставили своя труд за неговото създаване, укрепване и утвърждаване, с основна цел да се запомнят във времето и да станат достояние на по-широк кръг хора.

Допълващ изследването във неговата втора част е краят *Спомен* – разказът на Филчо Филев, носител на родовата памет, който надгради емпириката с факти за живота, обичаите, нравите на съртовци, които той помни от своите баба и дядо. Увлекателността и пъстротата на неговите думи в своя чист вид са доказателство за неоспоримата сила на традициите, предавани от поколение на поколение.

Животът в село Блъсково през погледа на фотографията (началото на XX век), фотографското изображение е част от науката, важен инструмент, съдържащ информация в зависимост от аналитичния контекст. В българската практика при разработването на подобен род етноложки изследвания фотографията е част от приложенията в техния край. По този начин нейната функция остава на втори план. В представената разработка изборът е фотографското изображение да е част от основното съдържание, като допълнение, подсилващо текстуалното изложение във втора глава на монографията и като вид визуално доказателство. Подбрани са фотоси, които имат историческа стойност и са в подкрепа на разказа на информаторите. На външен вид механичен пейзаж или образ, но от творческа гледна точка представените изображения, макар и в черно-бял вариант, носят силна характеристика за социума в началото на XX век и са безспорен въображенчески стимул за пресъздаване в действена форма. Открояват се образи за сюжети, които могат да се интерпретират чрез цялото жанрово разнообразие на изкуството – изобразително, театрално, танцово, музикално. В подкрепа на казаното Кели Уайлдър констатира: „Родена от науката и подхранвана от изкуството, фотографията разкрива невидимото.“

В третата част Танцовата традиция на Сърта се отбелязва, че е трудно днес да се открият танцовите практики, изпълнявани приблизително до 50-те години на XX век (танцовите практики, като част от традиционната култура на българина). Причината – промяната на живота в българското село, предизвикана от динамиката на глобалния свят. Прегледът на писмени извори показва, че танцовият фолклор на Провадийско е бил обект на изследване през 1973/74 година, като издирените танцови образци са описани и издадени в поредицата „Танцово изкуство. Народни хора от Провадийско“ от 1975 година, книжка 5, съставител Даниела Нушкова. В уводните думи на цитираното издание е отбелязано, че селищата около Провадия спадат към Добруджанската етнографска област, открояват се преселници от Тракия, като една част от техните традиции са запазени, а други повлияни от местния фолклор. Дава се информация за характерното женско и мъжко обличане, споменати са характерните празници и обичаи. Отбелязва се, че съпроводът на хората е предимно на гъдулка, кавал и по-рядко гайда. В изложението на сборника са описани тринадесет (13) хора от две съртовски села – шест (6) от село Комарево и седем (7) от село Блъсково. Днес в село Комарево е активна женска певческа група, танцовата традиция не се поддържа. Това е една от причините да се насочи вниманието в изследването към село Блъсково.

Констатира се, че до 1978 година в село Блъсково е била жива танцовата традиция на тринадесет (13) хора и игри, както следва: 1) „Джогата“; 2) „Трите крака“; 3) „Изфърли кондак“; 4) „На две страни“; 5) „Куцанката“ („Кокорчовата“); 6) „Дюса“; 7) „Право хоро“; 8) „На ред“; 9) „Криво хоро“; 10) „На пряз кума“; 11) „Шуменската“; 12) „Магарешката“ и 13) „Ръченица“. В труда са представени хората, които днес се помнят и изпълняват на празници в село Блъсково и се изпълняват на фестивали от групата за автентичен фолклор.

Описанието на танцовите образци от теренната работа, се осъществява успоредно позоваване на танцови образци, описани в поредицата „Танцово изкуство“, книжка бр.5 от 1975 г., а именно „Народни хора от Провадийско“, упоменати по-горе в разработката. Целта е да се проследи точно трансформацията на танцовата традиция и тези вече архаични образци да станат достояние на повече млади специалисти в областта на танцовия фолклор, като се представят без допълнителна редакция с нотния текст към хората.

Акцентът в третата част *Танцовата традиция на Сърта* са трансформационните процеси, на базата на които може да се направи „реставрация“ на танцовите образци към първоначалния им архетип.

Направеният преглед на танцовата традиция на село Блъсково, като посочен основен носител на съртовската фолклорна култура днес, сочи, че промяна е настъпила. Анализът и наблюденията на терен водят до констатацията, че промени има във всички компоненти на хорото, които са следствие от различни фактори, повлияни от промяната на бита на населението в съвременното. Ето какви са те:

1. Промяната на мястото на изпълнение води до промяна на формата на хората. В миналото, както вече се каза, приблизително до 50-те години на XX век, хората се е играело на мегдана или хорището в затворен кръг. Днес се изпълнява пред публика на сцена на различни творчески форуми (събори, фестивали, конкурси, празници на сцена), съответно формата е променена – полукръг или редица.

2. Отбелязаното в т. 1 води до промяна и в посоката на движение на хората. Първата част от структурата на хората се изпълнява по посока на движението на хората, но втората – навътре към кръга, липсва.

3. Промяна на структурата на хората – от две части се запазва само една – първата.

4. Промяна на изпълнителите. Днес хората се играят само от жени, липсва мъжката фигура в изпълнението. Пасивността на мъжа тук е обект на друг род изследване, като например в миналото една от основните функции на мегданското хоро освен развлекателна е била място за сгяда, място за избор на бъдеща невеста. Това неприсъствие на мъжа в хората води и до промяната на неговия характер, отпада втората част от структурата – движение навътре към кръга, която обикновено е побърза, динамична. Както казват информаторите „към края хората бяха буйни“.

5. Друга важна промяна е съпроводът на хората. В миналото мелодията на гайдата е била основният съпровод. Тя дава особен заряд на танцуващия, позволява импровизация и демонстрация на „майсторлък“. Докато песента има своята точна структура, пак има своята красота, но в този случай променя стилистиката и характера на танцуване.

6. Трансформацията в т.5 води до промяна на тактовия размер на някои от хората образци.

7. Всички констатирани промени в предходните шест пункта променят и някои танцови елементи, като основни орнаменти на хората:

- Липсва „подчертаното приклякане“;
- „Пружинката“ е заменен с „чукче“;
- Липсва „стъпка с пружинка“;
- Неизпълнението на „стъпка с пружинка“ води до промяна на изпълнението на ръцете, където вече не се наблюдава „пружиниране“.

Тази съществена промяна на вече отсъствието/избледняването на характерни за Добруджа танцови елементи променя стилово посочените хора в предходната част на труда. Наблюдаваното изпълнение на терен показва едно по-меко стъпване и плавен люш на ръцете, което от своя страна ни води към Тракия и ни подсказва за влиянието на балканджиите.

8. Съществуват няколко положителни аспекта в анализа:

- запазено е положението на ръцете;
- песните, на които днес се изпълняват хората, са характерни за района на Сърта;
- хората и днес са част от празничния календар на селото.

Фолклорната култура и традиция в бита на българина е явление, което не може да се поставя в рамките на строги норми и закономерности. Животът се променя във времето в зависимост от множеството динамични процеси, политически, икономически, социални и прочие. Тук единственият коректив е битът на народа – поминък, обичаи, празници. Погледната в исторически план, фолклорната традиция е проявата в битието на българина, която показва устойчивост във времето и е съдник на цели епохи.

2. Монография - Петър Ангелов. Живот с душата на танца. ВСУ "Черноризец Храбър", Университетско издателство, 2015, ISBN 978-954-715-643-2

Трудът представя житейския и творчески път на хореографа Петър Ангелов. Базиран на поредица интервюта проведени в периода 2011-2014 година, предоставени от него архивни материали, легитимно допълнени от регионална библиотека „Пенчо Славейков“, Варна.

Трудността в работата/изграждането на подобен род портретна монография е структурирането или с други думи казано, всяко разлистване на страницата да предизвиква любопитството на читателя. Наратива, изображението, документа да са балансирани. Така се получи една плътна история, която разказва/представя за един творец отдал живот и душа на танца – Петър Ангелов.

Първата част *Жизнен и творчески път*, автора бележи основни моменти от неговото витално-професионално развитие, а самият той от първо лице разказва за тях. Като се започне от раждането, името Петър-Ангел, първото хоро, първият творчески опит, пристигането във Варна, дилемата класика или фолклор, създаването на ансамбъл „Варна“, изследователската дейност, работата с колегията, мъката – ликвидацията на ансамбъла..., създаването на танцови образци, началото на специалност „Хореография“ във Варненски свободен университет, появата на Академичен танцов театър, последователите. Много имена на хора и творци, събития, допринесли за развитието и утвърждаването на личността Петър Ангелов.

Логично втората част продължава с *Хореографската школа на Варненския свободен университет*. В тази част освен историята за разкриване на обучението в областта на танца във Варна, акцент са емоционалните думи на преподавателите дали началото и тяхната всеотдайна работа с проф. Петър Ангелов за утвърждаването на обучението – проф. Пенчо Стоянов, доц. Йорданка Неделчева, Нина Козина, доц. Катя Кайрякова. Любопитни и много вълнуващи са думите на възпитаниците – „Аз бях готов да изиграя дори дявола, ако се наложи“ - Павел Иванов, „Да се науча да говоря чрез танц...“ - Паулина Божилова, „Исках да „открадна“ колкото мога повече“ - Красимир Няголов, „Зад специалност „Хореография“ стои името на Петър Ангелов“ - Станимир Иванов, „Да се докосна, да пия от извора и натрупания огромен опит, знания и умения...“ – Стоян Господинов, „Човекът, който ме накара да повярвам в себе си“ – Гергана Димитрова, *Наши преподавател, приятел и съветник* – Геновева Спасова.

За професионалната гилдия и обучаващите се в областта на танцовото изкуство от изключителна важност е третата част на книгата *Публикации, отзиви, рецензии за Петър Ангелов*. Думите и оценките отразени в тях показват значимостта на човека-творец Петър Ангелов за развитието и разпространението на българската култура. *„Залагайки на празничните традиции и обичаите на нашия народ, Петър Ангелов хвърля мост между миналото и бъдещето на танцовото изкуство. Той търси и създава нови форми на сценични произведения, които, сигурен съм, ще оставят ярка следа в нашето професионално изкуство.“* – проф. Кирил Дженев. За спектакъла „Де гиди, вино червено“ *„...идеята за фолклорен танцов театър вече е реалност. Срещаме се с произведение, в което музика, танц, пластика, слово, песен, художествено оформление са подчинени на едно – разкриване драматургията на монолитен (бих казал, тотален) театрално-танцов спектакъл.“* – проф. Петър Луканов.

Четвъртата част представя *Публикации на Петър Ангелов*, а петата *Интервюта с Петър Ангелов*.

Шестата част *Библиография* е важна за изследователите, които биха използвали материали от разработката. В нея с пълна точност са описани всички източници и материали свързани с името на Петър Ангелов.

В приложенията е включен пълният текст на либретото на спектакъла „Де гиди, вино червено“ образец в хореографското изкуство на фолклорна основа.

3. Публикация - Академичен танцов театър „Ч. Храбър” – Творчески сезон 2014/2015. ГОДИШНИК - Варненски свободен университет. - Варна: ВСУ, 2015, ISSN 1310-800 X, стр. 149-153

Изложението на текста представя Академичен танцов театър при Варненски свободен университет „Черноризец Храбър” и акцентите в неговата дейност през творчески сезон, 2014/2015 г. **Провокацията** за изграждането на такава уникална по своята същност структура произтича от предходната дейност на студентски ансамбъл „Академика”, създаден през 1998 г., две години след разкриването на обучение в специалност „Хореография” в университета, с две основни задачи: (1) да осигурява по-добри възможности на студентите за творческа работа, като Учебен състав и (2) да осъществява концертна дейност в университета и в град Варна. **Успехите** на „Академика” мотивират академичната колегия от творци в специалност „Хореография”, да си постави по-високи творчески цели. Така през 2008 г. студентски ансамбъл „Академика” е трансформиран в Академичен танцов театър „Черноризец Храбър”. **Наименованието „Академичен танцов театър”** произтича от това, че танцът е вид театрално сценично изкуство. Това определя и репертоарната политика на организацията, да се създават произведения с по-богато програмно-тематично и сюжетно съдържание. **Мисията** - Академичен танцов театър при Варненски свободен университет „Черноризец Храбър” е образователно-творческа структура, която в своята същност съчетава теория и практика, като се насърчава създаването на нова

художественотворческа продукция с участието на преподаватели и студенти. **Творчески сезон 2014/2015** - Поредният творчески сезон на Академичен танцов театър при Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ изпъстрен с множество концертни изяви и участия в художественотворчески форуми на национално и международно ниво. **Акцентът** в творческата и концертната дейност на Академичен танцов театър „Черноризец Храбър“ за 2014/2015 г. бе концерт-спектакъла „Живот с душата на танца“ посветен на 70 годишнината и 50 години творческа дейност на изтъкнатия наш професор Петър Ангелов. Събитието се проведе на 14 юли 2015 на уникалната сцена на Летен театър, Варна. Концерт-спектакълът беше изграден изцяло от авторски танцови произведения на проф. Ангелов, превърнали се в образци на класическото ни фолклорно танцово изкуство. Танцьорите-артисти на сцената бяха превъзбудени, лицата им грееха, те не танцуваха, а летяха. Изпълняваха всеки танц с онази характерна емоция за всяка етнографска област, така че караха публиката да потръпва от вълнение, да се зарежда с онзи български дух, който ни е съхранил във времето.

„Не можехме да си вземем дъх. Едните излизаха, другите влизаха на сцената.“ „Толкова пъстро и красиво. Такива костюми на една сцена не бях виждала.“ „Младост и енергия. Майсторство в изпълнението, а са толкова млади, вече професионални танцьори.“ „Чудо! Такъв грандиозен спектакъл. Всичко беше изпипано. Танцът се лееше, а текста на екрана допълваше и вдъхновяваше (текстовете на екрана, фрагменти от едноименната книга „Живот с душата на танца“, автор Мария Кърджиева).“ „Не грандиозен спектакъл, а чудо сътворихте!“ Това са малка част от мненията на зрителите след спектакъла. А майсторските изпълнения бяха на:

- Академичен танцов театър при Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ с художествени ръководители Нина Козина, Мария Кърджиева и Ивайло Иванов;
- Представителен танцов ансамбъл при Национална гимназия за хуманитарни науки и изкуства „Константин Преславски“ – Варна с художествени ръководители Ивайло Иванов и Ина Радева;
- Бивши артисти от Професионален ансамбъл за народни песни и танци „Варна“ с директор и художествен ръководител проф. Петър Ангелов.

Празникът на проф. Ангелов беше уважен не само от варненци почитатели на неговото танцово изкуство, а и от професионалната гилдия от страната. На финала сцената не можеше да побере цветните кошници.

За съществени заслуги в развитието на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ и във връзка с неговата 70-годишнина професор Ангелов бе удостоен с Нагръден знак „Черноризец Храбър“ с позлата. Съюзът на българските музикални и танцови дейци удостои професора с Кристално огърлие за върхови постижения в областта на танцовото изкуство.

„Живот с душата на танца“. Един живот на творец преживян и разказан, чрез танц.

Творческият сезон за образователно-творческата структура Академичен танцов театър „Черноризец Храбър” завърши с над 30 концертни изяви на художественотворчески форуми от различен характер и над 20 реализирани творчески проекти на студенти от специалност „Хореография”. Показатели устояващи мисията и задачите на младата, но вече утвърдена в културния и образователен ареал творческа институция.

4. Публикация - Ансамбъл за народни песни и танци “Варна” емблема в културната история на Варна. ИЗВЕСТИЯ на Съюза на учените – Варна. Културното наследство на Варна’2016. ISSN 1314-586X, стр. 3-8

Текстът представя Професионален Ансамбъл за народни песни и танци „Варна”, неговата творческа и концертна дейности оставили траен белег в културното развитие на град Варна и в частност на фолклорното сценично изкуство. Акцентира се върху личността на професор Петър Ангелов – създател на ансамбъла и хореографът поставил нов етап в творческото преосмисляне на танцовия фолклор. Неговите произведения са част от фолклорната съкровищница на България. Дава се отговор на въпроса: По какъв начин, продължава днес да съществува творчеството на проф. Петър Ангелов, след ликвидацията на Ансамбъл за народни песни и танци „Варна”?

Фолклорното сценично изкуство е сравнително младо, но не и проходащо. Част от голямото семейство на изкуствата. Появата и неговото развитие са факт чрез дейността на фолклорните ансамбли, които днес са културни организации.

Началото се дава през втората половина на XX век, 1951 година с основаването на Държавен ансамбъл за народни песни и танци „Филип Кутев” и до 1979 година се изгражда Национална мрежа на фолклорните ансамбли. Създадени на регионален принцип [10] с основни дейности: издирване, съхранение и разпространение на музикално-танцовият фолклор на България.

Един от последно създадените ансамбли е Професионален Ансамбъл за народни песни и танци „Варна”. Основан през 1976 г. с решение на Общинския народен съвет на гр. Варна.

Много е писано за АНПТ „Варна” - публикации, отзиви, рецензии, интервюта. Точният им брой не може да бъде цитиран, но за историята са запазени приблизително над 100 извора, като избраното от тях е публикувано в биографична книга за Петър Ангелов, Директор и художествен ръководител на ансамбъла. Неговото име е в основата за създаването, развитието и утвърждаването на ансамбъл „Варна”, като емблема в културната история на града. Неговото съществуване преминава през два основни етапа:

Първи етап – от създаването му 1976 г. до неговата ликвидация през 1991г. В този етап на своето съществуване статутът на ансамбъла е Общински.

Втори етап – от 1991 г. до днес. Със статут Сдружение с идеална цел Ансамбъл за народни песни и танци „Варна”.

Изложеният текст представя първия от посочените етапи. Идеята за Професионален фолклорен ансамбъл възникна през 1975 година. Дълго време се говори по този въпрос, тъй като в цялата страна, в големите градове и в някои много по-малки, вече са създадени професионални ансамбли. Анализът на изворите сочи, че причината за това закъснение (създаването на АНПТ „Варна“) е, че местната управа по това време не считала, че районът на Варна притежава уникален фолклор. Това потвърждават и фолклорните критици, които са скептично настроени – защо на Варна ѝ е нужен професионален фолклорен ансамбъл, като черноморски център и пристанищен град никога не е била средище на самобитна фолклорна култура. Но това недоверие се опровергава с факта, че със създаването на ансамбъл „Варна“ се затваря цикълът от музикални институти в града, а и Варна е регионален център, разположен в близост до Североизточния Балкан и Добруджа. Като млад творец Петър Ангелов се заема с нелеката задача да създаде един ансамбъл със собствен уникален творчески облик. За тази цел той създава свои авторски танцови постановки, като не допуска чужда намеса. И така танцовите композиции се превръщат в емблема на фолклорния ансамбъл. В своята творческа дейност проф. Петър Ангелов работи с композиторите Коста Колев, Стефан Мутафчиев, Анастас Наумов, Данчо Радулов и не на последно място – с Николай Кауфман.

В този 15 годишен период (1976-1991) творчески са реализирани четири премиери с времетраене близо два часа. Изградени изцяло от нов репертоар – музикален, вокален и танцов. Този творчески процес включващ – издирване, индивидуална работа, работа в репетиционна зала, ушиване на костюми, е отнемал близо две-три години.

Ликвидацията на АНПТ „Варна“

Тук изложението е драматично, но е необходимо с цел да се чуе истината и опровергаят неверните твърдения, относно ликвидацията на Професионален ансамбъл за народни песни и танци „Варна“. Причините за това действие са две: (1) политически и (2) личностни.

Политическите причини са продиктувани от идването на новото време, т.нар. демокрация, 1989 г. Под нейните удари попада едно вече утвърдено професионално национално изкуство, част от културната история на град Варна. Обявен за „комунистически“ ансамбъл, защото изпълнявал концерти пред партийните червени лидери, но никой никъде не отбелязва, че тези лидери съпровождат чуждестранни делегации и мисията на ансамбъла в такива случаи е да представя фолклорната култура на Варна и България.

И така този „мътен“ период се оказва подходящ за реализацията на някои корисни цели на хора попаднали в демократичното управление на града и таящи в себе си омраза към професионалното фолклорно изкуство и в частност към твореца Петър Ангелов. Като ръководител и създател на ансамбъла той започва борба, да прекрати тези безумни действия, намира подкрепа и от културните институти от страна, но не успява.

Мисията на Професионален АНПТ „Варна” да издирва, съхранява и популяризира фолклора, утвърждава варненският регион като отделна етнографска област в България.

Направеният обзорен анализ сочи, че чрез творчеството на проф. Петър Ангелов - поставил нов етап в творческото преосмисляне на танцовия фолклор, ансамбълът се превръща в емблема за град Варна и е един от основните стълбове в градежа на добра културна политика, представяща града като морска туристическа столица с богато фолклорно наследство, част от културна съкровищница на България.

5. Публикация - Building up a competent profile and requirements for knowledge and skills to the folklore ensemble manager in Bulgaria. Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools, Vol 28 No 4 (2018), ISSN 2313-7525, стр. 57-79

Настоящият доклад е опит, да се идентифицират мениджърски компетенции, базирани върху умения, знания и отношения, съобразени със спецификата на дейностите във фолклорното изкуство в България. Този опит предполага, да бъде насока за изграждане на профил „Мениджър на фолклорен ансамбъл”, като вид компетентностен модел в областта на фолклорното сценично изкуство.

На основата на проведено емпирично изследване (интервю, наблюдение, личен опит) се анализира, как функционират фолклорните ансамбли в България и къде са „пукнатините” в управлението им. Тези, т.нар. „пукнатини” затрудняват осъществяването на основната им мисия в културната политика на страната, свързана с идентичността на нацията.

Цитирани са мнения на респондентите по въпроси, свързани с идентифициране профилът на „Мениджър на фолклорен ансамбъл”, които водят до следните констатации:

- ✓ Все още се налагат старите методи и подходи на управление от социалистическия период, поради факта, че по-голямата част от ръководителите са възпитаници на това време и новото им е чуждо. Прозира неразбиране на понятието „мениджмънт” и усещането, че мениджърът е заплаха за установената еднолична власт на „Директора, той и главен художествен ръководител”.
- ✓ Разбира се, че се отчита факторът „пари” при структуриране на ръководството – по-малко длъжности, по-малко разходи. Някъде се ограничават изискванията за мениджърските функции до организация на концертната дейност. Наблюдава се слаба компетентност в областта на администрацията и управлението и страх, да се прилагат бизнес практики в сценичните изкуства. И както Питър Дракър отбелязва, че бизнесът за да оцелее, изисква различна структура, различни принципи, различно поведение и различен вид работа. Накратко, изисква мениджъри и мениджмънт (...) Мениджирането на бизнес предприятие или на институция за обществени услуги съществено се различава от управлението на

лична собственост... В контекста на мисълта на Дракър, мениджмънтът на фолклорен ансамбъл, като културен институт се различава от управлението на частна камерна формация (музикална, танцова или смесена форма).

Получената информация от интервютата очертава характеристиката на профила, определя и точните компетенции с изисквания за знания и умения. Класифицира се като тип функционален компетентностен профил.

След анализ на функциите на ръководствата на фолклорни ансамбли се очертава следният профил на мениджъра на фолклорен ансамбъл - Длъжността „Мениджър на фолклорен ансамбъл” в структурата на ансамбъла е подчинена на Директора/Главен художествен ръководител и в своите действия го подпомага. Изпълнява задачи свързани с: административната дейност; набиране на допълнителни финансови средства; продажба на творчески продукт (концертна дейност); рекламна дейност. Компетентното упражняване на професията изисква образование в областта на изкуството и допълнителна квалификация в сферата на управлението (артмениджмънт). Класифицира се като тип функционален компетентностен профил.

6. Публикация - Либретото основен компонент при създаването на действена танцова форма на фолклорна основа. e-JOURNALVEU. – Варна: Варненски свободен унив., Раздел „Изкуства и Дизайн“, бр.12/2019, ISSN 1313-7514 (online)

Развитието на българския фолклорен танц по посока създаване на действени танцови форми, води до няколко съществени въпроси, свързани с изграждането на концепция за създаване на художествено танцово произведение: (1) от къде черпим теми и идеи за нашите произведения (2) какви са основните компоненти на танцовото либрето и (3) как се пише танцово либрето? Създаването на танцово либрето на фолклорна основа е сложна задача. Изследванията на тази тема са предимно в областта на операта и балета. Именно това бе и основното предизвикателство за разгръщане на изложението в настоящия текст, който е началото на едно задълбочено изследване по темата.

Един от основните акценти в обучението на студентите в специалност „Хореография“ на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ е провокирането на тяхната творческа мисъл за създаване на действена танцова форма . Може да се каже, че това е върховото майсторство в хореографското изкуство, което се изразява посредством таланта на твореца и неговото умение, да пресъздаде основно с танцовата лексика житейски теми/проблеми и чрез тях, да предаде на зрителя своето художествено послание.

В тези начални опити за създаване на хореография, младият творец/студент, плах не намира смелост да изрази своите мисли и чувства на определена нему вълнуваща тема и се насочва към класически литературни произведения, като ги адаптира в либрето за танцова интерпретация. Именно, този първи етап в творческата работа - избирането на тема и създаването на либрето за танцово произведение, практиката

сочи, че се оказва сложен от цялостния процес по създаването на художествено произведение в действена танцова форма.

Когато се разглежда темата за историята на либретото, неминуемо е тя да се свързва с балетното изкуство и тъй като фокусът е върху танцовата драматургия на фолклорна основа, се отбелязват някои щрихи към историята на българското балетно изкуство и балетните спектакли създадени на фолклорна основа и пресъздаващи историята на България.

Разбира се възниква въпросът – кои са първите действени танцови форми във фолклорното сценично изкуство?

Посочват се имената на първите творци работили по посока развитие на действената танцова форма на фолклорна основа, без те да се изчерпват хронологически в развитието на фолклорното изкуство до днес.

Подробно се представят същността на танцовото либрето и неговите основни компоненти. Констатира се, че текстът в танцовото либрето включва в себе си повествование, описание и разсъждение. Конкретни пропорции и баланс между тях не бива да се търси, тъй като това зависи от формата на танца.

Създаването на либрето е предизвикателство за хореографа, режисьора, композитора, сценографа, на целия творчески екип на танцовото произведение. Един синтез, който може само голямото изкуство да постигне.

В конкретния случай важноста в написването на либрето към танцовото произведение се изразява в следното:

- ✓ ясно изграждане на образите, като се подбере точната танцова лексика спрямо характеристиката на действащите лица;
- ✓ динамика и контрастност в изграждане на танцовата композиция;
- ✓ търсене на зрителния център за най-точното възприятие на действията в либретото;
- ✓ постепенно изграждане на кулминационния момент;
- ✓ точно изграждане на танцовата драматургия.

7. Концерт-спектакъл „България – Един завет“ по повод Националния празник на България, 3 март 2019, ФКЦ-Варна (идея и режисура), Община Варна и ВСУ "Ч. Храбър"

Шестият поръчков спектакъл от Община Варна по повод Националния празник на България. Предизвикателство, което носи своята отговорност и рискове, поради факта, че варненската публика очаква от художественотворческият екип (проф. Петър Ангелов, доц. д-р Мария Кърджиева, ас. Ивайло Иванов, Нина Козина) на Варненски свободен университет поредния грандиозен спектакъл.

Предисторията, 2014 и 2015 спектаклите са под името „Въплъщението на едно ново начало“ в които се представят акценти от великата история на България, текстове за българското хоро от класиците в българската литература и пъстри фолклорни картини от музика, песен и танц, изпълнени: 2014 г. - от

представителните колективи на училищата с профилирано обучение по Хореография в България и Академичен танцов театър; 2015 г. - от НГХНИ „Константин Преславски“ Варна, Младежки дом Варна, НУИ Варна и Академичен танцов театър. В тези два проекта доц. Кърджиева е част от творческия екип с основен дял в сценарийната част. Следващите две години (2016, 2017 г.) концертите са празнични с акцент, изявата на варненските творчески колективи с произведения тематично обвързани с датата 3 март.

2018 година концерт-спектакъла е озаглавен „България“, изцяло отговарящо на тържествения празник и на повода БЪЛГАРИЯ ЧЕСТВА 140 ГОДИНИ ОСВОБОЖДЕНИЕ! В спектакъл майсторски се вплитат визия, слово, музика и танц. Сцената живее своя живот при различните видове сценично изкуство и предава емоцията на публиката. Включени са стихове на Георги Джагаров, Христо Фотев, Пейо Яворов, Веселина Атанасова, Воймир Асенов и Матей Шопкин. Участват Детски танцов ансамбъл „Зорница“, Фолклорния танцов театър "Родина", Балет „Артденс“, колективите при Средно училище за хуманитарни науки и изкуства „Константин Преславски“, Петя Панева ученичка на Национално училище по изкуствата ”Добри Христов”, Академичен танцов театър при Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ и актьорът Свилен Стоянов. И този творчески форум е осъществен от екип - проф. Петър Ангелов, ас. Ивайло Иванов, доц. д-р Мария Кърджиева, в който доц. Кърджиева участва активно във всички компоненти по изграждането на спектакъл (идея, сценарий, режисура).

2019 г. концерт спектакъл „БЪЛГАРИЯ – ЕДИН ЗАВЕТ“ продължение на художествения замисъл от предходната година, да бъдем свободни българи и пазим заветите оставени от предците ни. Спектакъла започва с това – какво мислят младите хора за свободата. Един нов компонент в изграждането на спектаклова форма – публицистика, която умело се вплита в художествената линия на проекта (този прием умело се използва и в изграждането на концерт-спектакъла 25 години Академичен танцов театър „Традиции в ритъм и творчество“ 2023). Използвани са стихове от Пеньо Пенев и Ивайло Балабанов. Участниците в спектакъла са същите от предходната година, но със специално селектирани произведения. Финалът е с песента „Аз българин съм се родил“ в изпълнение на Петя Панева и Донко Марков. Екипът осъществил „България – един завет“ е доц. Мария Кърджиева и д-р Ивайло Иванов.

Всеки концерт-спектакъл от поредицата започва със звуков сигнал, станал негова емблема – звън на камбаните от църквата на връх Шипка. Визията се изготвя за всяко изпълнение тематично, като се използват картини на български автори, българска природа, стилизирани художествени пана, както и кадри от исторически български филми.

Мястото където се провеждат концертите е Зала 1 на Фестивален и конгресен център – Варна.

8. Фолклорен празничен концерт „Аз българин съм се родил“, по повод 3 март – националният празник на България 2021 онлайн продукцията (идея и режисура), Община Варна и ВСУ "Ч. Храбър"

Спектакъл в пандемия

За първи път празничният концерт-спектакъл „Аз българин съм се родил“, по повод 3 март – националният празник на България, се излъчи онлайн и влезе в домовете и сърцата на хиляди българи. Концертът, организиран от Община Варна и Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, се излъчи на 3 март, от 18:00 ч. в информационните канали: www.vfu.bg, в YouTube: / [varnafreeuniversity](https://www.youtube.com/channel/UCvnaafreeuniversity) във фейсбук страницата: <https://www.facebook.com/VarnaFreeUni...>

Онлайн изданието на празничния фолклорен концерт „Аз българин съм се родил“ е сборна продукция, която представя танцови, вокални и артистични изпълнения, селектирани от фонда на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“: Празничен концерт - 3 март (2017); Концерт-спектакъл „България“ (2018) и Концерт-спектакъл „България-Един завет“ (2019). В празничната програма са включени изпълненията на: Подготвителна група при Детски танцов ансамбъл „Зорница“, Детски танцов ансамбъл „Зорница“, Фолклорния танцов театър "Родина" при НЧ „Отец Паисий“, Представителен танцов ансамбъл при СУ за ХНИ „Константин Преславски“, Академичен танцов театър при ВСУ „Черноризец Храбър“, Петя Панева и Донко Марков, Актьора Свилен Стоянов.

Събитието (онлайн) се организира за осма поредна година в партньорство между Община Варна и Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“.

Режисьор на продукцията Мария Кърджиева.

Линкове към спектаклите посветени на 3 март, осъществени от художествено-творчески екип на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ – проф. Петър Ангелов, доц. д-р Мария Кърджиева и доц. д-р Ивайло Иванов в периода 2014-2021 г.:

- ✓ „3 МАРТ 1878 - ВЪПЛЪЩЕНИЕТО НА ЕДНО НОВО НАЧАЛО“ 2014
https://www.youtube.com/watch?v=mt1drS4DFs8&list=PLq9eFF3yWrzGI_ELEp85Hz2uK3uZoG10v&index=2
- ✓ „3 МАРТ 1878 - ВЪПЛЪЩЕНИЕТО НА ЕДНО НОВО НАЧАЛО“ 2015
https://www.youtube.com/watch?v=DdbSqVbS5Ek&list=PLq9eFF3yWrzGI_ELEp85Hz2uK3uZoG10v&index=3
- ✓ Тържествен концерт посветен на 3 март Националният празник на България, 2016
https://www.youtube.com/watch?v=GN6KYG_97a4&list=PLq9eFF3yWrzGI_ELEp85Hz2uK3uZoG10v&index=6
- ✓ Празничен концерт посветен на 3 март Националният празник на България, 2017
https://www.youtube.com/watch?v=f7fYn-R3pRw&list=PLq9eFF3yWrzGI_ELEp85Hz2uK3uZoG10v&index=7

- ✓ Концерт-спектакъл „България“ по повод 3 март Националният празник на България, 2018
https://www.youtube.com/watch?v=QIgzq-FtcLU&list=PLq9eFF3yWrzGI_ELEp85Hz2uK3uZoGI0v&index=10
- ✓ Концерт-спектакъл „България – Един завет“ по повод 3 март Националният празник на България, 2019
https://www.youtube.com/watch?v=X_NUcta_jpQ&list=PLq9eFF3yWrzGI_ELEp85Hz2uK3uZoGI0v&index=11
- ✓ Празничен концерт по повод 3-ти март, Националният празник на България „Аз българин съм се родил“, 2021
https://www.youtube.com/watch?v=oAm6I2YeOCw&list=PLq9eFF3yWrzGI_ELEp85Hz2uK3uZoGI0v&index=12